

Zakaj Slovenija ni Švica!

Leta 506 pred Kristusom je atenski vodja Cleisthenes predstavil sistem političnih reform, ki jih je poimenoval »demokratia« ali oblast ljudstva. Sistem je temeljil na treh različnih institucijah.

»Ekklesia« ali skupščini kot suverenem zakonodajnem organu, ki je sprejema zakone in določa zunanjo politiko. Enostavneje povedano – odloča o vojni ali miru. *Ekklesia* ni bila zasnovana kot predstavniški organ, temveč kot oblika neposredne demokracije. Pravico sodelovanja na skupščini, ki se je sestajala tudi do 40-krat letno, so imeli vsi polnoletni moški. Po ocenah je bilo vseh upravičencev približno 40.000. Zaradi neprestanih vojskovanj, številnih delovnih obveznosti pa tudi nezainteresiranosti se je le osmina upravičenih skupščine dejansko udeleževala.

»Bule« je bil 500-članski predstavniški svet. 50 predstavnikov iz vsakega od desetih atenskih plemen je določil žreb. Ne volitve, kot bi pričakovali. Mandat je trajal eno leto, svet pa se je sestajal vsak dan. Žreb je bil izbran zaradi večje demokratičnosti postopka, saj so se z njim želeli izogniti vplivom popularnosti in denarja, ter hkrati preprečiti, da bi prišlo do vzpostavitve stalnega razreda javnih uslužbencev, ki bi položaj izkoristili za svojo in ne javno korist. Svet je nadziral poklicne vladne uslužbenke, vojsko in trgovanje ter določal, katere zadeve se bodo obravnavale na skupščini.

Tretji steber atenske demokracije so bila javna sodišča »dikasteria«, pred katerimi so grški državljani reševali svoje spore. Rzsodniki so bili v vsakem primeru izbrani z žrebom izmed 6000 državljanov, ki so bili stari najmanj 30 let. V praksi je šlo po definiciji za upokojene, uspešne in ugledne državljane. Za svoje delo so bili plačani, vendar je bilo plačilo nižje od povprečne plače v Atenah. Aristotel je denimo menil, da je »dikasteria« zaradi svoje neodvisnosti in načina delovanja najbolj prispevala k uspešnosti in moči demokracije. Da bi se izognili klientelizmu so tudi nosilce izvršilne oblasti – arhonte izbirali z žrebom. Vojaške poveljnike in stratege pa je, zanimivo, volila skupščina.

Atenska demokracija je temeljila na treh načelih:

- enakih pravicah za vse državljane (glede na zgodovinski čas so bili iz odločanja izločeni tujci, ženske in sužnji),
- popolni svobodi političnega izražanja mnenj,
- enakih možnostih za opravljanje državnih funkcij.

Izvorni cilj demokracije je omogočiti kolektivno sposobnost javnosti, da udejanji pozitivne spremembe v javni sferi. Že ob njeni uvedbi so znameniti antični misleci (Platon, Aristotel in Sokrat) opozarjali na skrite pasti v sistemu vladanja množice (»moba«), na škodo modrosti in zasebne lastnine. Sokrat je bil še posebej oster: *»Demokracija bo plačala zato, ker bo poskusila ustreči vsem. Reveži bodo želeli premoženje bogatih in demokracija jim ga bo dala. Mladi bodo želeli biti spoštovani kot stari, ženske bodo želele biti kot moški, tujci bodo hoteli staroselske pravice. Demokracija jim bo vse to omogočila. Tatovi in goljufi bodo želeli pomembne državne funkcije in demokracija jim tega ne bo preprečila. In ko bodo lopovi in goljufi na demokratičen način prevzeli oblast (ker zločinci in kriminalci težijo k moči), bo nastala hujša tiranija kot v času katerekoli monarhije ali oligarhije.«*

Primer zadnjega švicarskega referendumu

Lovljenje konstruktivnega prostora med samovoljo (še tako razsvetljenega) posameznika in možnostjo demagoškega mobinga večine nad manjšino je od začetkov procesa demokratizacije pa vse do danes problem slehernega političnega sistema na svetu. In ker sistemi ne obstajajo v vakuumu, temveč v času in prostoru, napolnjenem z volivci, je prav kultura slednjih tista, ki prispeva (ali pa tudi ne) odgovornost in s tem opredeljuje uspešnost. Najboljši možen primer naštetega je zadnji švicarski referendum. Vprašanje, postavljeno švicarskim volivcem minulo nedeljo, lahko enačimo z udejanjenimi »mokrimi sanjami« slovenskega volivca: *ali se strinjate z uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka v višini 2,500 švicarskih frankov na mesec za odraslo in 625 švicarskih frankov za mladoletno osebo?*

Švicarski volivci so s prepričljivo večino – z 78 odstotki, zavrnilo možnost neselektivnega omogočanja finančnih pogojev za življenje. Niso jih prepričali argumenti promotorjev referendumu, da bi tako definiran dohodek predstavljal pomoč revnim in omogočil zmanjševanje neenakosti. Zanimivo je, da so raziskave javnega mnenja sicer napovedovale tak rezultat, vendar manj prepričljivo, kot so to v nedeljo pokazali volivci. Za več kot tri četrtine prebivalcev ene najuspešnejših in najkonkurenčnejših držav na svetu je bilo referendumsko vprašanje primer »marxističnih sanj«, ki dvigujejo stroške in omogočajo ljudem, da živijo na temelju nedela.

Profesor ekonomije iz Ženeve je bil povsem kratek: »Če plačaš ljudem, da ne delajo – ne bodo delali!«.

Švica bi v primeru uspeha ideje na referendumu zanjo odštela dodatnih 25 milijard frankov letno, kar bi pomenilo nove davke in zmanjševanje drugih javnih izdatkov. Stopnja zaposlenosti v Švici je zelo visoka in podjetno razmišljujoči Švicarji vidijo v močnem franku večjo nevarnost kot v neprestanem tehnološkem napredku. Predvsem pa vidijo svojo varnost v povečevanju konkurenčnosti in meritokracije, ne pa v radikalnih in dramatičnih eksperimentih, ki podpirajo nedelo.

Kakovostne javne storitve morajo primarno temeljiti na pogojih ostre konkurence

Švicarji so v nedeljo glasovali še o enem pomembnem vprašanju, ki je v svojem bistvu zelo blizu uvedbi UTD. Na referendumu so odločali tudi o predlogu, da bi infrastrukturna podjetja v državni lasti (vključno s Swisscomom) postala neprofitna, s čemer bi omejili plače vodilnih na nivo državnih uslužbencev. Jedro kampanje je seveda predstavljala razprava o (pre)visokih plačah vodilnih, ki so danes vroča tema povsod v zahodnem svetu. Kljub temu so volivci z 68 odstotki zavrnilo tudi ta predlog in sprejeli argument, da morajo kakovostne javne storitve primarno temeljiti na pogojih ostre konkurence.

Švicarji so vnovič dokazali svoj realističen pogled na svet in zavrnilo družbene spremembe, ki ne temeljijo na delu. Ne pozabimo, da so v Švici v preteklosti že zavrnilo referendumske pobude, ki so želele zvišati minimalne plače in povečati plačani dopust iz štirih na šest tednov. Glavni argument je bil v vseh primerih nespremenjen – z ničimer ne želimo raniti švicarske konkurenčnosti, ki je edini dolgoročni garant za visok standard in kakovost življenja.

Pred desetletji se je Slovence v bivši državi držal sloves »švicarskega čudaštva«, ki je bil bolj skriti kompliment kot oblika norčevanja iz našega vrednostnega sistema. Danes lahko z gotovostjo trdimo, da smo uspeli spremeniti našo kulturo na način, da je vse manj »alpska« in vse bolj »balkanique«. Ne verjamete? Vprašajte se, kako bi v nedeljo na referendumu za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka glasovali slovenski volivci?